

Предраг ЂАТИЋ
Удружење банака Србије

УГОВОР О КРЕДИТУ И САВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ КОЈИ ГА ПРАТЕ

„Правник који не зна ништа друго осим права,
не познаје право.“¹

Резиме

Уговори о кредиту у Србији последњих година, нарочито од 2009. године, поред отежане наплативости пате од неколико заједничких проблема који су идентификовани кроз судску праксу. Основни проблем међу њима је разумевање битних појмова од којих зависе како међусобне обавезе уговорних страна тако и опстанак уговора. Централно место, међу појмовима којима треба додатно разјашњење, припада валутној клаузули мада за потребом додатног разјашњења за тим појмом не заостају пуно ни појмови савесности уговорних страна у тим уговорима, референтне каматне стопе, ефектине каматне стопе, осигурања која прате кредит.

Суштина разумевања валутне клаузуле у позитивном законодавству Републике Србије је њено прихватање у уговорима о кредиту као правног посла са двојном природом, природом позајмљивања (кредит) и природом карактеристичном за трговање девизама (мењач). Код ових кредита корисник позајмљује одређену количину девиза, с тим да му се позајмљена сума исплаћује у динарима, јер их корисник, имплицитно, продаје банци. Такође, корисник овог кредита, враћа одговарајући износ девиза банци али тако што уплаћује динарски износ противвредности валуте у коју је деноминован кредит на дан доспећа сваке поједине оброчне обавезе.

---

1 С. Champaud-a, *La Droit des affaires, Quesais-je?* PUF, 1994, 5, нав. према: Татјана Јованић, *Циљеви и облици регулисања пословања банака*, Београд, 2009.

Савесност уговорних страна имала би се, код оваквог тумачења природе уговора о кредиту са валутном клаузулом, тумачити са аспекта мотива избора управо те валуте која служи као мера заштите вредности, информисаности о ризицима као и пословним очекивањима од једног таквог посла.

Референта каматна стопа представља цену новца у изабраној валути и њу одређују спољни фактори на које уговорне стране немају утицаја, већ је уређује било уређено тржиште на коме се тргује том валутом било централна емисиона банка те валуте, док је ефективна каматна стопа просечна цена задуживања на годишњем нивоу у којој су обухваћени сви трошкови конкретног задуживања, номинална каматна стопа пак представља цену коштања конкретног позјамљивања уговорене количине новца. Камата, поједине врсте камате, њихов значај као и поједини разлози раскида и поништења уговора о кредиту, су такође били тема рада како са аспекта валутне клаузуле, тако нарочито са аспекта савремене судске праксе.

Овде је нужно напоменути да је захваљујући прописима донетим од стране Народне банке Србије већ прописано да је евро једина валута у којој је могуће уговарање валутне клаузуле, тако да овде изнети проблем валутне клаузуле губи на актуелности и сужава се на једну страну валуту у коју кредит може бити деноминован.

Кључне речи: *Уговор о кредиту, валутна клаузула, камата, каматна стопа, једнака давања, промењене околности.*

I Валутна клаузула

1. Увод

Проблем враћања кредита индексираних у швајцарске франке, нарочито интензивирао после великог скока вредности курса ове валуте, током 2015. године, у односу на евро и динар, проузроковао је, између осталог, велику друштвену и правну дебату о неким основним институцијама и правним појмовима који се тичу кредита уопште а посебно кредита који је индексирани у страну валуту. Дубина проблема који је собом оставила ова промена курса валуте, којом је индексирани првенствено стамбени кредит, утицала је и на различита правна виђења међусобних обавеза банке и корисника кредита из ових уговора. Полазећи од појма и садржине уговора о кредиту, из Закона о облигационим односима, видимо да се тим уговором банка обавезује да кориснику кредита стави на

располагање одређени износ новчаних средстава, на одређено или неодређено време, за неку намену или без утврђене намене, а корисник се обавезује да банци плаћа уговорену камату и добијени износ новца врати у време и на начин како је утврђено уговором, као и да се уговором о кредиту утврђује износ, као и услови давања, коришћења и враћања кредита.²

Битни елементи уговора о кредиту, којима ћемо се овде бавити, су: а) одређени износ новчаних средстава који банка ставља кориснику кредита на располагање (главница кредита), б) обавеза корисника кредита да плаћа банци камату (камата), в) коришћење кредита, раскид и ништавост уговора о кредиту.

2. Главница

Главница кредита је одређени износ новчаних средстава који банка ставља на располагање свом клијенту, под уговореним условима, а може бити исказан у динарима или девизама, али и у динарима са валутном клаузулом.

Изворна редакција Закона о облигационим односима садржавала је доследно изведено начело номинализма, одредбама чланова 394, 395. и 396. је изричито прописано: „Кад обавеза има за предмет своту новца, дужник је дужан исплатити онај број новчаних јединица на који обавеза гласи, изузев кад закон одређује што друго. Ако новчана обавеза противно посебном савезном закону гласи на плаћање у злату или некој страниој валути, њено испуњење се може захтевати само у домаћем новцу према курсу који је важио у тренутку настанка обавезе. Ништава је одредба уговора којом се износ новчане обавезе у домаћем новцу везује за промене цена добара, роба и услуга изражених индексом цена утврђеним од стране овлашћене организације (индексна клаузула), али ће бити пуноважна ако је изабрани индекс у непосредној економској вези са предметом посла тако да нема спекулативни значај или је таква одредба уговорена ради обезбеђења животног стандарда уговорне стране“.³ Одредбом се дакле имплицира могућност уговарања плаћања у страниој валути, што је према тада важећим законодавству било противно прописима којима се уређује

2 Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља, чл. 1065, ст. 2.

3 Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78.

девизно пословање, па је онда само у том случају било могуће исплатити динарску противвредност тако уговорених девизних средстава. Ова до-следност у извођењу начела номинализма је 1993. године утолико измењена што је члан 395. новелиран па од тада гласи: „Ако новчана обавеза гласи на плаћање у некој страниој валути или злату, њено испуњење се може захтевати у домаћем новцу према курсу који важи у тренутку испуњења обавезе“, док је одредба члана 396 брисана.⁴ Историјског подсећања ради, до описане промене дошло је пре свега због хиперинфлације која је у то време забележена у нашој земљи. Непосредан правни повод за ову измену Закона је била у то време учестала примена става 2. члана 278. истог Закона, који прописује право повериоца на немирење до пуног износа претрпљене штете, настале дужниковим задоцњењем, преко износа законске камате.

Законом о девизном пословању из 2002. године извршена је прва већа либерализација девизног пословања у нашој земљи. Од дана примене тог Закона, па и до данас, после свих промена закона који уређује девизно пословање, овде изабрани појмови, утврђени тачком 4, става 2. члана 2. овог Закона, имају иста значења, и то:

- средства плаћања су: динар, домаће хартије од вредности и страна средства плаћања
- страна средства плаћања су: девизе, ефективни страни новац и стране хартије од вредности,
- девизе су: потраживања у иностранству која гласе на страну валуту;
- ефективни страни новац је потраживање у готовини, односно папирни или ковани новац који гласи на страну валуту.

Истовремено је чланом 4. овог Закона утврђено да се плаћање, наплаћивање, пренос и исплата у земљи између резидената, између резидената и нерезидената и између нерезидената врше у динарима са изузецима у којима се плаћање, наплаћивање и пренос могу вршити и у девизама, односно у ефективном страном новцу.⁵ Сада важећи Закон о девизном пословању изричито прописује у члану 34. став 8. да је дозвољено

---

4 Закон о изменама и допунама Закона о облигационим односима, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93.

5 Закон о девизном пословању, *Службени лист СРЈ*, бр. 23/2002 и 34/2002 - испр., у истом смислу и Закон о девизном пословању, *Службени гласник РС*, бр.62/2006, 31/2011, 119/2012 и 139/2014, чл. 34.

уговарање у девизама у Републици с тим што се плаћање и наплаћивање по тим уговорима врши у динарима.⁶

Девизна клаузула, какву смо видели у новираном члану 395. Закона о облигационим односима и у члану 34, став 8. Закона о девизном пословању, има за циљ очување вредности новчане обавезе дужника тако што штити повериоца од пада вредности домаће валуте. Уговорене стране из уговора о кредиту, уговарајући примену девизне клаузуле, се опредељују да висину износа главнице као и сваког појединог ануитета, односно рате, код враћања тог кредита изразе у некој другој валути, у чију дугорочну стабилност имају више поверења, а не у динарима, с тим да ће у динарима обавити међусобна плаћања по курсу изабране валуте на дан доспећа својих обавеза.

а) Савесност уговорних страна код избора валуте валоризације

Опредељење уговорних страна за једну од више светских валута, у којима је могуће извршити ову валоризацију, условљено је различитим разлозима, од којих неки могу бити: валута у којој корисник кредита остварује редовне приходе, валута у којој су индексирани редовни приходи корисника кредита, врста валуте у којој корисник кредита има девизну штедњу, али и висина каматне стопе на одобрена средства кредита која, у зависности од врсте валуте у којој је кредит индексирани, може бити различита, као и други разлози.

Овде је нарочито важно приметити одредбу члана 17. Закона о заштити корисника финансијских услуга,⁷ чија примена је од 2014. године проширена са физичких лица и на предузетнике и регистрована пољопривредна газдинства, која прописује, између осталог, да је банка дужна да кориснику услугу понуди у динарима, осим ако корисник не захтева да му се услуга понуди у динарској противвредности стране валуте, односно у страној валути, у складу с прописима којима се уређује девизно пословање.

Практични значај цитиране одредбе је у томе да би банка, у евентуалном судском спору, у коме би предмет спора била валутна клаузула, уговорена унапред припремљеним текстом уговора од стране банке, а ко-

6 Закон о девизном пословању, *Службени гласник РС*, бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012 и 139/2014, чл. 34, ст. 8.

7 Закон о заштити корисника финансијских услуга, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011 и 139/2014.

ју би корисник кредита оспоравао позивајући се на максимуму *In dubio contra stipulatorem*, могла да се одбрани доказујући да је поштовала управо цитирану одредбу Закона о заштити корисника финансијских услуга и да је свом клијенту понудила динарски кредит а да је он *захтевао* примену валутне клаузуле.

Уговарање валутне клаузуле, као механизма заштите од инфлаторног обезвређивања, нарочито у случају швајцарског франка, у судској пракси је отворило питање могуће примене члана 15. Закона о облигационим односима, односно позивање на начело једнаких давања код двостранотеретних уговора приликом враћања динарског кредита индексаног у швајцарски франак, па самим тим и питање противправности уговарања валутне клаузуле у овој валути.

Наиме, у одговорима на питања привредних судова који су утврђени на седници Одељења за приведене спорове Привредног апелационог суда и на седници Одељења за привредне преступе и управни-рачунске спорове, све одржане током новембра месеца 2015. године,⁸ наводи се, да повреда начела једнаких давања постоји уколико би једна уговорна страна, применом валутне клаузуле, добијала много више него што је дала, тј. уколико она за последицу има значајно увећање дуга изнад реалне вредности (нпр. ако се раст номиналне вредности главнице у динарима пореди са осталим параметрима - растом курса других валута, стопом инфлације, тржишном ценом некретнина које су биле предмет куповине наменског кредита, итд.). У том случају, нужно је размотрити њено дејство сходно начелу једнаке вредности узајамних давања из члана 15. Закона о облигационим односима. У случају када је применом валутне клаузуле - овде СНФ (која у суштини треба да штити потраживање повериоца од последица инфлације домаћег новца) банка остварила много више него што је дала, и то само због енормног скока курса валуте, може бити повређен циљ такве одредбе и тада уговорена валутна клаузула може довести до нееквивалентности узајамних давања уговарача, и то на штету корисника кредита.

Описаном ставу Привредног апелационог суда супротстављен је сам појам валутне клаузуле. Поставља се питање, код оваквог одговора, у

---

8 Одговори на питања привредних судова који су утврђени на седници Одељења за привредне спорове Привредног апелационог суда одржаној дана 3.11.2015, 4.11.2015. и 26.11.2015. године и на седници Одељења за привредне преступе и управно-рачунске спорове одржаној дана 30.11.2015. године, вид. *Судска пракса привредних судова*, Билтен, бр. 4/2015.

односу на коју вредност су се уговорне стране онда определиле да утврде висину међусобних престација? Чак и када би се прихватило становиште да је промена курса швајцарског франка била околност на коју се није могло рачунати, код утврђивања међусобних давања, с обзиром на ту чињеницу, морало би се у сваком поједином случају кренути од степена савесности сваке од уговорних страна за уговарање управо овакве валутне клаузуле. Савесност би се имала ценити како са аспекта оцене разлога избора баш ове валуте тако и са аспекта очекивања наступања управо оваквог валутног ризика. Наиме, степен савесности би зависио како од кредитне способности корисника кредита у време подношења захтева за кредит у другим валутама, врсти потребе корисника кредита због које је узео кредит, (решавање личног стамбеног питања или остваривање зараде, итд.) тако и од потпуног и тачног информисања клијената о могућем кретању курса, с обзиром на време закључења уговора.

Уговор о кредиту са валутном клаузулом схваћеном у смислу одредаба цитираних закона има практично двојну природу: природу позајмљивања новчаних средстава (кредит у ужем смислу) и природу замене валуте (мењача). Корисник кредита и банка су се договорили, према свему што смо до сада видели, да је предмет њиховог уговора одређена количина стране валуте чију ће вредност једна другој исплатити о доспећу у домаћој валути, динарима.

3. Камата

На самом почетку овог поглавља, уместо увода, дајемо неколико дефиниција, и то:

Камата је трошак позајмљивања новца и компензација повериоца за одрицање од сопствене потрошње и ризике које преузима када поверава свој новац другима.⁹ Камата се обично изражава као годишња *каматна стопа*: износ камате која ће бити исплаћена током једне године подељен је износом позајмљеног новца. Једноставнијим језиком речено, камата је износ цене коришћења новца а каматна стопа је проценат (или разломак) који примењен на главницу даје тај износ камате.

Номинална каматна стопа је она која је записана у уговору између странака, може бити фиксна или променљива.

---

9 Ђорђе Николић, *Облигационо право, приручник за полагање правосудног испита*, Београд, 2006.

Референтна каматна стопа је стопа коју утврђује Народна банка Србије, односно индекс потрошачких цена за кредите одобрене у динарима, односно EURIBOR, LIBOR, као стопе које су утврђују на међународном финансијском тржишту за позајмице између банака у одређеним валутама и могу бити на месечном тромесечном, шестомесечном или годишњем нивоу. Референтност се постиже тиме што се уговарају само по имену а не и по висини стопе (нпр. 3М EURIBOR). Референтна каматна стопа и код уговора о кредиту са валутном клаузулом, не представља било какву врсту заштите главнице већ цену задуживања у одбраној валути.

Променљива номинална каматна стопа, код нас се углавном састоји од два елемента: променљивог, који у ствари референтна каматна стопа, као смо горе видели, увећана за фиксни део, изражен процентом – маржа или маргина како се неретко у банкарском сленгу означава. У уговорима се изражава углавном као, нпр.: 3М EURIBOR + 4%.

Ефективна каматна стопа – ЕКС представља стварну цену кредита. Ефективна каматна стопа, поред номиналне каматне стопе, укључује накнаде и провизије које клијент плаћа банци за одобравање кредита али и трошкове обраде захтева, трошкове пуштања кредита у течај, годишњу провизију на име накнаде за администрирање кредита, накнаду на неискоришћени део оквирног кредита, износ премије осигурања ако је осигурање услов за коришћење кредита, трошкове отварања и вођења рачуна који су услов за одобравање кредита, као и друге трошкове у вези са споредним услугама које су услов за коришћење кредита а које сноси корисник.

а) Камата код кредита са валутном клаузулом

Осврћући се на Одговоре Привредног апелационог суда, закључујемо да је у њима констатовано да нема незаконитог поступања банке у уговарању вредности обавезе у девизама (валута обавезе), уз истовремено уговарање да се плаћање и наплаћивање такве уговорне обавезе врши у динарима (валута исплате), нити у задуживању корисника кредита уговореним износом камате.¹⁰

---

¹⁰ Одговори на питања привредних судова који су утврђени на седници Одељења за привредне спорове Привредног апелационог суда одржаној дана 3.11.2015, 4.11.2015. и 26.11.2015. године и на седници Одељења за привредне преступе и управно-рачунске спорове одржаној дана 30.11.2015. године, вид. *Судска пракса привредних судова*, Билтен, бр. 4/2015.

Код овог става у савременој пракси се постављају два питања а то су: а) како се код уговора о кредиту са валутном клаузулом обрачунава затезна камата и б) како се правилно поступа у случају да је референта каматна стопа одабране реперне валуте изражена у негативном знаку, па је она негатива тако да њеном применом уместо да наплаћује камату поверилац је плаћа свом дужнику?

а) Обрачун законске затезне камате у случају када је уговором предвиђена валутна клаузула, најбоље објашњава следеће мишљење: „Када је вредност новчане обавезе, вољом уговорних страна, утврђена везивањем за одређену валуту, та вредност је иста и пре датума доспећа те обавезе и након њеног евентуалног пада у доцњу, све до момента испуњења. За време доцње, на тако утврђену вредност новчане обавезе, то јест главног дуга, може се обрачунавати затезна камата по стопи прописаној за ту валуту, а не неку другу, с обзиром на један од основних постулата облигационог права да споредна ствар, у овом случају камата, прати судбину главне ствари, у овом случају главног дуга. Неспорна је, с друге стране, чињеница да је валута извршења домаћа валута, српски динар“. Изнети наводи у претходном тексту предвиђени су и чланом 5. Закона о затезној камати, *Сл. гласник РС*, бр. 119/2012, који прописује да се, у случају када износ дуга гласи на страну валуту, а исплаћује се у динарима, стопа затезне камате утврђује као и стопа затезне камате на износ дуга који гласи на ино-валуту. То је, између осталог, предвиђено и другим позитивним прописима, а нарочито Законом о девизном пословању, *Сл. гласник РС*, бр. 62/2006 и 31/2011, који у члану 2, став 1, тачка 24. предвиђа да „валутна клаузула представља уговарање вредности обавезе у девизама (валута обавезе) у Републици Србији, с тим што се плаћање и наплаћивање по тим уговорима врши у динарима (валута исплате)“.¹¹

б) Народна банка Србије је објавила дана 2. фебруара 2016. године на својој страници „Преглед дешавања на светском финансијском тржишту 11-22. јануара 2016“.¹² Разлог за овај посебан осврт на један редован, периодичан извештај је чињеница да је у њему приказана висина референтних каматних стопа појединих централних банака, наводећи *Bloomberg LP* као свој извор.

Према наведеној табели, референтна каматна стопа Швајцарске националне банке исказанаја негативним предзнаком, па је тако рефе-

11 Мишљење Министарства финансија и привреде, бр. 412-04-0007/2013-16 од 28.2.2013. године.

12 Више података доступно на адреси: http://www.nbs.rs/internet/latinica/40/sft/sft_20160111.pdf.

рентна каматна стопа од $-1,25\%$ до $-0,25\%$. Изнети податак би требао да значи да Швајцарска национална банка плаћа корисницима задуживање у њиховој валути. Изнето, на тржишту Србије, практично значи да висина стопе референтне каматне стопе, која се сада исказује у негативном знаку, умањује висину фиксне стопе, „маргине“. Поставља се питање да ли наше, домаће, законодавство познаје могућност да се за одобрени кредит плати уместо да се та услуга коришћења средстава наплати, имајући у виду одредбу члана 1065. ЗОО. Питање је далеко од маргиналног због чињенице да централне банке многих земаља, нарочито европских, ради што лакшег задуживања у њиховој валути, нуде ову врсту стимуланса како би и на тај начин покренули привреду својих земаља. Како би се заштитили у овом случају, пословна пракса је на становишту да је у уговорима о кредиту, са референтном каматном стопом, потребно увести „минимум“ (*flooring*) односно „максимум“ (*ceiling*) примене ове врсте референтне каматне стопе. Уговори о кредиту, по овом ставу, треба да садрже минимум примене референтне каматне стопе, нпр. „не испод 0% “, али у исто време, да би оваква одредба имала смисла и максимум примене, нпр. „али не изнад 7% “. Примена негативна каматне стопе на задужења у појединим валутама, са наведеним уговореним инструментима заштите (*flooring* односно *ceiling*) указују на опасност од упадање у „маказе“ различитих висина каматних стопа по којима се домаће финансијске институције задужују у иностранству и висина каматних стопа по којима одобравају своја средства на домаћем тржишту.

Затезна камата представља законом прописану врсту казне за дужника који је у доцњи код испуњења своје новчане обавезе. Члан 277. цитираног Закона о облигационим односима прописује да дужник који задолжни са испуњењем новчане обавезе дугује, поред главнице, и затезну камату по стопи утврђеној савезним законом, с тим да ако је стопа уговорене камате виша од стопе затезне камате, она тече и после дужникове доцње.

4. Коришћење кредита, ништавост и раскид уговора о кредиту

Уобичајено је на домаћем тржишту да се корсник кредита, поред обавезе његовог враћања и плаћања камате, обавезе банци и на друге престације чије испуњење може имати различит утицај на испуњење и пуноважност уговора.

а) Намена кредита

Престације о којима је реч пре свега се односе на наменску контролу трошења кредита уколико је кредит одобрен с наменом. Овде говоримо о стамбеним кредитима, затим кредитима за куповину аутомобила, посебним производима банака намењених одређеној групи клијената или за унапред предвиђене сврхе где је финансирање одређене делатности или куповина одређеног производа од суштинске важности. Код оваквих кредита намена коришћења кредита је битан елемент уговора и банке настоје да у својим уговорима, где год је то могуће, уграде калузулу контроле наменског коришћења кредита.

б) Отварање рачуна

Банке, нарочито код већих износа или код дугорочних кредита, настоје да са својим клијентима за немене коришћења и праћења тог кредита уговоре и отварање, вођење и гашење рачуна у тој банци, без обзира да ли корисник кредита већ има отворен рачун у другој банци. Ова обавеза може бити прописна описом самог кредитног производа банке, с тим да и тамо где је прописана, је више предуслов реализације уговора од стране банке него што је услов пуноважности главне обавезе корисника кредита према банци.

в) Обезбеђење уредног измиривања обавеза према банци

Уобичајено је на домаћем тржишту да се корисник кредита обавезе банци да пре пуштања кредита у течај положи банци средства обезбеђења уредног измиривања својих обавеза у која пре свега спадају:

1. бланко соло меница, једна или више, са клаузулом „без протеста“ потписане од стране корисника кредита, са или без жираната, у зависности од производа и пословне политике банке;
2. административна забрана на зараду корисника кредита потписану и оверену од стране његовог послодавца;
3. хипотека на непокретности, односно залога на покретној ствари, у својини корисника кредита или трећег лица, која својом вредношћу покрива износ средстава кредита;
4. полиса осигурања непокретности која је предмет хипотеке, односно полиса осигурања покретне ствари која је предмет залоге, а која врста

осигурања може бити, у зависности од врсте осигураног предмета и ризика пропасти тог предмета, од ризика земљотреса и пожара преко лома стакла до лома машина и других специфичних осигурања, нпр. залиха готових производа, залиха сировина и репро материјала итд.

5. полиса осигурања живота или каквог другог добра корисника кредита а нарочито полиса осигурања од одговорности за вршење делатности којом се корисник кредита бави или у вези са којом је одобрен кредит;
6. полиса осигурања самог кредита – полиса какву уобичајено и скоро редовно срећемо код осигурања стамбених кредита преко Националне корпорације за осигурање стамбених кредита (НКОСК), али и друга осигурања кредита у зависности од производа банке и договора са осигуравајућом кућом, којим осигурањем могу бити обухваћене све врсте кредита а којим се осигуравајућа кућа за премију коју плаћа корисник кредита обавезује банци, под одређеним условима, да ће јој испунити обавезу корисника кредита из уговора о кредиту, уколико то он не учини.

Наведене обавезе корисника кредита у исто време представљају споредна потраживања банке, која заједно са главним потраживањем чине целину. Како би била сигурна да ће те споредне обавезе бити испуњене или да су већ испуњене, банка од корисника кредита захтева да или достави доказ о плаћању накнада за њихово прибављање и испуњење или да овласти само банку да задужењем рачуна корисника кредита измири одређене накнаде по тим обавезама. Укупна цена накнада за прибављање и предају банци ових инструмената обезбеђења прво улази у калкулацију за израчунавање ЕКС-а, како смо горе видели а и уједно та цена може бити наплаћена од корисника кредита заједно са наплатом његове главне обавезе.

г) Раскидање или измена уговора због промењених околности

Настојећи да измене поједине одредбе закљученог и од стране банке испуњеног уговор о кредиту, поједини корисници кредита, нарочито оних индексираних у иностраној валути, позивају се на члан 133. ЗОО. Корисници индексираних ових кредита истичу у својим тужбама да је после закључења уговора о кредиту наступила околност која отежава испуњење обавезе једне стране, што је по њима скок вредности валуте у коју је индексиран њихов кредит, да се због тога не може остварити сврха уговора, у тој мери да је очигледно да уговор више не одговара очекива-

њима уговорних страна и да би било неправично одржати га на снази такав какав је, па због тога страна којој је отежано испуњење обавезе, односно страна која због промењених околности не може остварити сврху уговора захтева да се уговор раскине. Природа валутне клаузуле, како смо горе видели је да се од банке захтева кредит који за своју основу има страну валуту а да се исплате по том кредиту, како банке кориснику тако корисника банци, врше у динарима на дан доспећа тих обавеза. Број јединица уговорене стране валуте, у којој се исказује кредит, и коју треба вратити банци је остао непромењен од дана одобравања кредита и ту се ништа није променило. Ануитетни план исказан у одабраној валути се није променио. Овакво чињенично стање нас враћа на питање сврхе због које је овакав уговор о кредиту закључен. Сврха уговора о кредиту је прибављање новчаних средстава, која могу бити коришћена за уговорне намене (нпр. стамбени) али и без обзира на намену. Сврха уговора је била прибављање новчаних средстава валоризованих у валути која је тренутну повлачења кредита највише поговодала једној или обема странама. Сагласно томе коме је изабрана валуте поговодала у време повлачења кредита имало би се ценити питање правичности евентуалне измене уговорних одредби, али за убудуће а никако не *ab initio*. Ситуација у којој се нашао корисник кредита, по порасту вредности курса валуте у коју је индексан кредит, је идентична оној у којој би се нашао да је остао без редовних прихода или да су они знатно умањени, а што све нису разлози који се по овој одредби могу сматрати промењеним околностима.

Враћајући се на Закон о заштити корисника финансијских услуга, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011 и 139/2014, видећемо да корисник кредита има право да откаже уговор о кредиту у одређеном року и под одређеним условима, док банка има право да раскине уговор уколико се корисник кредита не придржава уговорених услова одобреног кредита.

Испуњење уговора и раскид због неиспуњења предмет су регулисања, опет, ЗОО-а и то од члана 124. до члана 132. закључно. Према цитираном одредбама, у двостраним уговорима, кад једна страна не испуни своју обавезу, друга страна може, ако није што друго одређено, захтевати испуњење обавеза или, под прописаним условима, раскинути уговор простом изјавом, ако раскид уговора не наступа по самом закону, а у сваком случају има право на накнаду штете. Кад испуњење обавезе у одређеном року представља битан састојак уговора, па дужник не испуни обавезу у том року, уговор се раскида по самом закону. Уговор о кредиту, како смо то горе видели, са више престација на једној страни,

може имати време испуњења, више или било које од тих обавеза, као битан састојак уговора, невезано за питање да ли су те обавезе корисника кредита за банку главно или неко од споредних потраживања. Поверилац, па и банка у уговору о кредиту, може одржати уговор на снази, ако по истеку рока, без одлагања, обавести дужника да захтева испуњење уговора, с тим да када је поверилац захтевао испуњење, па га није добио у разумном року, може изјавити да раскида уговор. Важно је скренути пажњу да ова правила испуњењу о року, када је рок битан елемент уговора, важе како у случају кад су уговорне стране предвиделе да ће се уговор сматрати раскинутим ако не буде испуњен у одређеном року, тако и онда кад је испуњење уговора у одређеном року битан састојак уговора по природи посла.

Правила о раскиду уговора са позивањем на ове одредбе ЗОО-а су нарочито важе код уговора о кредиту када се разматра испуњење уговора у делу који се односи на достављање банци инструмената обезбеђења уредне отплате кредита. Рекло би се да инструменти обезбеђења, у смислу хипотеке односно залог, овде нису предмет нарочитих дилема, што међутим није случај код различитих врста осигурања.

II Осигурање као обавеза корисника из уговора о кредиту

Уговори о кредиту могу садржавати обавезу корисника да осигура: а) било сам кредит, односно да се код осигуравајућег друштва осигурају да ће вратити кредит банци као и б) обавезу да осигурају неко друго своје добро које је од значаја за реализацију уговора о кредиту, рецимо да закључе полису животног осигурања или да се осигурају за случај незапослености или да осигурају објекат заложен хипотеком у корист банке кредитора за предметни кредит од различитих ризика рушења или оштећења. Дакле, обавеза корисника да се осигура указује на ризике од којих банка и корисник желе да се обезбеде, не желећи, у целости или у одређеном обиму, да снесу последице наступања осигураног случаја.

Најраспрострањенија врста стамбеног кредита код нас подразумева осигурање кредита код Националне корпорације за осигурање стамбених кредита (НКОСК). Осигурање кредита код НКОСК, је битан елемент уговора о стамбеном кредиту који садржи ову обавезу његовим изостанком нема уговора о стамбеном кредиту и исти уговор се раскида због неиспуњења међусобних обавеза.

Међутим, ситуација је донекле другачија код ове друге врсте осигурања где се осигуравају друга добра чијом пропашћу се остварују ризици за испуњење уговора о кредиту. Обавеза уредног плаћања премије дугорочног осигурање, попут зложене непокретности или покретне ствари, осигурања живота, као и различите врсте осигурања од одговорности за обављање делатности могу бити предмет посебног разматрања. РЗОО прописује да када у уговору са узастопним обавезама једна страна не испуни једну обавезу, друга страна може, у разумном року, раскинути уговор у погледу свих будућих обавеза, ако је из датих околности очигледно да ни оне неће бити испуњене. Међутим, уговор се не може раскинути због неиспуњења незнатног дела обавезе. Природа ствари због које је уговор о кредиту закључен и незнатни део обавезе уговорних страна из тог уговора су стандарди који се морају испитати у сваком конкретном случају да би се утврдила правилност раскида уговора. Општа правила тумачења уговора полазе од тога да се уговор тумачи у циљу његовог испуњења, па уколико је испуњење немогуће или битно отежано једној уговорној страни онда се прибегава раскиду.

Predrag ĆATIĆ
Association of Serbian banks

LOAN AGREEMENT AND CONTEMPORARY PROBLEMS WHICH FOLLOW IT

Summary

Loan agreements in Serbia recently, especially since 2009, apart from the increased nonperformance, suffer from a few common problems, identified through jurisprudence. Basic problem is the understanding of essential terms on which the fulfillment of mutual obligations and existence of the agreement depend. The very essence of understanding the currency clause in the legislation of the Republic of Serbia is its acceptance as an agreement with double nature: the nature of borrowing (loan) and the nature characteristic for FX trading (FX dealer). Through those agreements, the borrower is borrowing a certain amount of hard currency, taking into account that the borrowed funds are to be disbursed to him in RSD, because the borrower is implicitly selling the approved hard currency to his bank. Also, the borrower pays back hard currency installments by

submitting the adequate amount of RSD as a price for the hard currency at the FX rate on the due day of each installment. Conscientiousness of both contractual parties, in the process of interpretation of each Loan Agreement with a currency clause, has to be taken into consideration from the perspective of the motive for selecting the concerned currency as a protection of value.

Interest, different types of interest rates, their importance in contractual relationships as well as the termination and cancellation of a loan agreement reasons were also the subject of this paper, from both the currency clause and modern court practice aspect. It is very important to mention that, thanks to the regulations adopted by the National Bank of Serbia, the only currency in which a currency clause can be negotiated in Loan Agreements is the Euro, which further means that the explained legal situation loses its climax.

Key words: *loan agreement, currency clause, interest, interest rate, equal treatment, changed circumstances.*